

MAANDBLAD VAN

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht

*Administratie: Mr. N. B. ten Bokkel Huinink, secr. der vereniging, Nieuwe Gracht 133,
Utrecht. Gironummer 575520 ten name van „Oud-Utrecht”*

DEERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 7 / JULI 1957

EXCURSIE U.K.V. EN OUD-UTRECHT NAAR AARLE-RIXTEL

Dank zij een dapper besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht en de gemeenteraad, zal de beiaard van de Nicolaïtoren worden verbeterd en aangevuld met een grote basklok en enige kleinere klokken.

De gieterij Petit en Fritsen te Aarle-Rixtel (5 km boven Helmond) wil een aantal leden van de Utrechtse Klokkenspelvereniging en Oud-Utrecht in de gelegenheid stellen deze gieting bij te wonen. Wij willen deze zeldzame kans aangrijpen en gaan gemeenschappelijk per bus naar Aarle-Rixtel en wel zaterdagmorgen 27 juli *om kwart voor negen precies*. De heen- en terugreis kost f 6,— per persoon. Voor hen die de reis per eigen gelegenheid maken alleen inschrijvingskosten ad f 1,— per persoon. Deelnemersbewijzen kunnen worden afgehaald tot en met 22 juli bij Reisbureau Cebuto, Stationsplein 22.

A. BROM Jr,

Van Hoornekade 39, telefoon 26342.

INVENTARISATIE VAN DE MONUMENTEN IN DE PROVINCIE UTRECHT

Op 24 juni 1954 is de monumentencommissie van de Provinciale Utrechtse Welstandscommissie geïnstalleerd. Zoals u bekend is, zijn onze monumenten op povere wijze beschermd. Het zijn dié monumenten welke op de zogenaamde „Voorlopige Lijst” voor komen.

Bij onze arbeid voor de bouwplannencommissie bleek ons dat deze

lijst op menige gemeentesecretarie in het ongerede was geraakt. Dit is begrijpelijk, want de lijst dateert uit 1908, en is dus bijna een halve eeuw oud. Voor de monumenten is zoiets funest. Het volgende geval zal u dat aantonen.

Op zekere dag kwam er bij onze bouwplannencommissie een plan binnen voor een dubbel woonhuis, hetwelk in de plaats zou komen van een te slopen gebouw. Bij nader onderzoek bleek dit geval op de voorlopige lijst te staan. Het betreffende gemeentebestuur wist daar niets van, aangezien er geen voorlopige lijst op het gemeentehuis te vinden was. Gelukkig is, als gevolg van onze bemoeiingen, het huis behouden en heeft men het gerestaureerd inplaats van het te slopen. Nu is het een sieraad voor het dorp. Van de nieuw te bouwen dubbele woning zou men dit nooit kunnen zeggen.

Als eerste taak heeft onze monumentencommissie daarom op zich genomen om alle gemeentebesturen in het bezit te stellen van de „Voorlopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst, deel I, de provincie Utrecht”.

Als tweede taak ziet onze monumentencommissie de noodzakelijkheid tot het vaststellen van hetgeen er in de provincie nog aan monumenten over is. Veel van hetgeen de voorlopige lijst vermeldt is in de loop der jaren verdwenen. Ook is het begrip „monument” aanmerkelijk gewijzigd, zodat veel dat in de voorlopige lijst ongenoemd bleef thans vermeld moet worden.

Het is een omvangrijke en moeilijke taak de inventarisatie tot stand te brengen. Dit kost zeer veel tijd en een gedegen terreinkennis. Aan de colleges van Burgemeester en Wethouders hebben wij, om te beginnen, gevraagd een opgave van de monumenten in hun gemeenten te mogen ontvangen. Op een enkele uitzondering na kunnen deze opgaven slechts als een aanloop worden beschouwd. Meestal zijn ze door de technische gemeentediensten samengesteld, die voor zulk werk niet berekend zijn. Voor onze commissie was het moeilijk om iemand te vinden om de ontvangen gegevens te verwerken. Onze leden waren reeds overbezet met werkzaamheden zodat wij iemand moesten trachten aan te trekken, die over voldoende terreinkennis en de nodige capaciteiten beschikt. Op een buitengewone wijze zijn wij uit de moeilijkheden gekomen.

Ons lid, de heer Stooker, tot voor kort technisch hoofdamtenaar voor de restauratie bij de gemeente Utrecht, die ons door zijn grote kennis van de provincie al reeds vele malen van dienst was geweest, ging met pensioen. De heer Stooker kreeg nu de beschikking over veel vrije tijd en was dus bij uitstek de man om de inventarisatie op zich te nemen. Hij, die een grote liefde bezit voor al wat oud is en vooral als het dan ook nog de provincie Utrecht betreft, kon de op hem uitgeoefende drang niet weerstaan en stelde zich beschikbaar. Daarmede is de rechte man op de rechte plaats gekomen.

Al met al gaan wij op deze wijze vol vertrouwen een begin maken met de inventarisatie.

ADRIAANS

Aanleiding voor het schrijven van dit artikeltje is een vorig jaar verschenen boekje, dat tot nu toe in dit maandblad niet de aandacht kreeg, die het verdiende. Wij bedoelen „De Universiteitsgebouwen te Utrecht”, door mr. dr. S. Muller Fz., uitgegeven in opdracht van het college van curatoren der Rijksuniversiteit te Utrecht, onder auspiciën van het Instituut voor Geschiedenis aan dezelfde universiteit. Een nieuw werk is dit niet, want het kwam al in 1899 uit, maar het werd ter gelegenheid van het lustrum 1956 opnieuw gedrukt. De oorspronkelijke uitgave was al lang uitverkocht. De heer J. W. Smit heeft het boekje, waar nodig, verbeterd en bijgewerkt tot 1956.

Het is duidelijk, dat er sinds 1899 wel iets meer mede te delen viel over de immers zozeer in getal toegenomen gebouwen der universiteit. Daarom is de beredeneerde lijst van universitaire gebouwen, achterin het boekje, van veel betekenis. Het eert de bewerker, dat hij het werk van de heer Muller onaangetast heeft gelaten, ja dat hij bij uitbreiding van de inhoud nog gebruik gemaakt heeft van een artikel en andere gegevens, nagelaten door mr. Muller.

Ook het herdrukken in de door de heer Muller destijds gebezigde spelling verdient lof. Het ware een verarming geweest, indien men hier aan het vereenvoudigen was geslagen. Bij rustige lezing van mr. Mullers publicatie, ontdekt men voor de zoveelste maal van hoe wezenlijk belang hulpmiddelen waren als de naamvals-n, waarvan schrijvers uit die tijd zich immers volop bedienden. Wij zijn er, ook door de verwaarlozing van de geslachtsvormen, niet rijker op geworden; doch dit terzijde.

Muller was een geniaal verteller. Het verhaal — want anders kan men het moeilijk noemen! — van de beschikbaarstelling en inrichting van het kapittelhuis bij de Dom ten gerieve der pas gestichte Illustre School, is een stuk, dat men meer dan een halve eeuw nadat het werd geschreven, nog gretig leest. Muller vertelt het allemaal met een lach, zo voel ik het aan; maar hij is zichzelf toch zoveel meester, dat hij nergens de accenten gaat leggen op het curieuze, waardoor het geheel gevaar loopt om te worden scheefgetrokken. Altijd wint de historicus het van de speurder naar historische „aardigheden”.

De heer Smit treedt in het voetspoor van mr. Muller, hetgeen men in de grotendeels door hem samengestelde bijdragen over Anatomisch Instituut en Universiteitsbibliotheek kan constateren. (Jammer alleen dat zijn zinnen wat minder verzorgd zijn, o.a. door herhaald gebruik van dezelfde woorden en vormen, terwijl de voorliefde voor hoofdletters hinderlijk is; dit valt op wanneer men eerst de pennevruchten van Muller heeft gelezen). Kennelijk had de heer Smit plezier in zijn werk en hij weet dit over te brengen op de lezers, want voor hen is het een genoegen de lotgevallen der beschreven instituten, voorgelicht door de heer Smit, te volgen. Men zou wensen, dat deze schrijver ooit gelegenheid kreeg de levensbijzonderheden van andere

universitaire gebouwen — waarover hij nu in zijn lijst aan het slot maar enkele opmerkingen geven kan — op schrift te stellen.

Wat in dit boekje zo sterk naar voren komt, is de nauwe band tussen de universiteit en de stad Utrecht; de stad hier bedoeld als gemeenschap van burgers. Nu was de Illustre School in 1636 als een stedelijke instelling in het leven geroepen en zij zou bijna twee eeuwen als zodanig blijven gelden. Haar titel en waardigheid van Rijksuniversiteit verwierf zij pas in 1815.

Maar elke instelling die van de stad uitgaat, behoeft daarom nog niet een integrerend deel van de stad te zijn. De universiteit is dat wel. Zij spreekt tot de verbeelding van het volk. Jazeker, deze verbeelding heeft soms vreemde vormen. Dan ziet men in de universitaire gemeenschap alleen de twee partijen van verstrooide, baardige professoren tegenover immer aan de zwier zijnde studenten. Ja voor velen is de universiteit niets anders dan „de studenten”. Maar er zijn er ook, voor wie de academie een zeer concrete zaak werd omdat zij met één van haar instellingen in contact kwamen. Dat kan het ziekenhuis zijn of de hortus, de „veeartsenijschool” of de „neuroloog”, de sterrewacht of de tandheelkundige kliniek, de bibliotheek of het universiteitsmuseum, om maar een greep te doen. Groot is de categorie van belangstellende niet-gestudeerden, die op een afstand met één of meer sectoren van de universiteit meelevden.

Deze dingen krijgen pas reliëf wanneer men zich bezig houdt met de geschiedenis van de universiteit, zoals zij zich manifesteert in haar gebouwen. De vereniging Oud-Utrecht heeft hiertoe door haar excursies herhaaldelijk impulsen gegeven. De historie van stad en universiteit lopen voor een groot deel samen. Duidelijk kwam dit naar voren bij excursies uit de laatste jaren, bijvoorbeeld naar het Anatomisch Instituut en de sterrewacht. Dan ontdekt men weer eens hoezeer de academie door haar gebouwen onverbrekkelijk met de stad verbonden is. De groei van de universiteit werkt dit nog in de hand, daar de behoefte aan ruimte heeft geleid tot aankoop van diverse grote panden in het centrum. En wanneer deze huizen toch niet meer door particulieren bewoond kunnen worden, dan is een universitaire bestemming verreweg het verkieslijkst.

Het zal wel waar zijn, dat de spreiding der universiteitsgebouwen door heel de stad, allerminst efficiënt is. Maar laat men dit ook niet te zwaar opnemen! Voor het historisch aspect van Utrecht ware het gewoonweg een ramp, wanneer men de hele academie op zijn Amerikaans ging onderbrengen in één machtig complex van gebouwen en terreinen dat, laat ons zeggen, op het Kanaleneiland verrees. Zelfs al wenste men een dergelijke campus in het centrum van Utrecht te stichten — daarvoor zijn wel eens stemmen opgegaan — dan zou dit toch een grote verarming betekenen voor de stad.

De lezing van het boekje van Muller/Smit heeft ons er opnieuw van doordrongen, dat een deel van Utrechts historisch schoon ontstond of behouden kon blijven dank zij de aanwezigheid der uni-

versiteit. Een verwijzing naar de Maliebaan, aangelegd ten pleziere van de studenten, of naar straten als Drift en Trans, die mede door de aanwezigheid van universitaire instituten de glans van voornaamheid mochten houden, moge voldoende zijn. En wanneer reeds de universiteitsgebouwen zoveel materiaal opleveren om te bewijzen, dat universiteit en stad nauw verbonden zijn met elkaar, hoeveel moet er dan nog aan herinneringen van minder spectaculaire aard voorhanden zijn. De verzameling vroedschapresolutiën van dr. G. W. Kernkamp bieden hierover al veel, en meer nog vindt men in levensbeschrijvingen van hoogleraren, in reminiscenties van oud-studenten en dergelijke. Men mag hopen, dat de banden tussen universiteit en stad in de komende tijd niet slapper zullen worden. Want Utrecht zou Utrecht niet zijn wanneer het oude stadsbeeld niet telkens bepaald werd door de aanwezigheid der academie.

De J.

KLEINE MEDEDELINGEN

UTRECH(T)

Naar aanleiding van de vraag in no. 6 van dit tijdschrift gesteld omtrent de uitspraak van de naam Utrecht in de veertiende eeuw, moge het volgende opgemerkt worden:

De gewone uitspraak voor de naam van onze stad in Frankrijk en, voor zo ver ik heb kunnen controleren ook in Italië, is *Utrek*. De ch-klank, die Fransen en Italianen niet kennen, gevolgd door de t vormt een grote uitspraakmoeilijkheid. In het nieuwste *Traité de prononciation française* van Pierre Fouché (Parijs, 1956) wordt voor de uitspraak van Vlaamse en Nederlandse namen op cht *k* (of *kt*) gezegd. Als voorbeelden vindt men daar Anderlecht, Dordrecht, Utrecht, Maëstricht. Ook een aan het Engels ontleend woord als yacht wordt uitgesproken yak.

Het is dus waarschijnlijk dat de oorzaak van de spelling in het Italiaanse citaat in het vorig nummer niet ligt in het opvangen van een Utrechtse uitspraak, maar in de moeilijkheid om bedoelde klankcombinatie uit te spreken.

G.G.E.

TOLLEN IN ZUIDOOST UTRECHT

In de Doornse Courant De Kaap van 26 oktober 1956 schreef de heer E. J. De moed een artikel over tolbomen en tolgelden; wij ontlene daaraan het volgende gedeelte.

Wanneer we meer dan een eeuw geleden, van Doorn af in zuidelijke richting de oude Proostweg volgden om naar de stede van Wijk te gaan, moesten we in Neerlangbroek twee tollën passeren en wel één een stuk noordelijk van de Statenbrug over de wetering, en de andere een eindweegs zuidelijk daarvan. Als ingezetene van Doorn behoefde u echter slechts bij de tweede tol met uw geldbuidel klaar te staan, want bij de eerste tol kon u ongehinderd passeren. Hoe dit kwam?

Wel, voor deze oudste tollën uit de omgeving was door gedeputeerde staten van Utrecht op 5 september 1621 octrooi verleend, zodat sinds die tijd ten voordele van de gemeente en tot onderhoud van de wegen in het gerecht van Neerlangbroek van vreemde passanten tol werd geheven. Deze tolheffing zal ontstaan zijn op voorspraak van de domproost als heer van dat gerecht. De domproost had echter aan dit privilege de voorwaarde verbonden, dat hij en alle opvolgende domproosten steeds met have en goed vrije doorgang bij de tollën

moesten hebben en hiervoor bovendien nog een jaarlijkse vergoeding moest ontvangen van 1 gulden 10 stuivers. Behalve hijzelf, kregen ook de Doornse ingezetenen voorrechten (deze mensen behoorden immers eveneens tot zijn rechtsgebied), en wel vrije passage van de Nederlangbroekse tol (de noordelijke). Bij het passeren van de tweede tol, moest dus wel tolgeld betaald worden.

Hierbij zij nog opgemerkt, dat beide tollën steeds verpacht werden. Om een idee te geven van de opbrengst van die tollën, wil ik verklappen dat deze in het jaar 1810 van de beide tollën samen, 37 gld. 10 st. bedroeg. Hieruit mag wel worden opgemaakt, dat de pachters de tol als bijverdienste aanvaardden, want een gezin kon zelfs in die tijd van deze geringe opbrengst niet bestaan.

Verder gaande in de richting van de stad Wijk, kwamen we voor Cothen weer bij een tol, en wel juist ten noorden van de brug. Deze tol dateert echter uit veel later tijd dan de Langbroekse tollën.

Overlangbroek

We laten de Cothense tol verder rechts liggen, en gaan nu via de Landscheiding en de Wijkerweg naar Overlangbroek. Bij de Stenenbrug stuitten we opnieuw op een tol, ook al is er ter plaatse geen tolhek te bekennen. Deze tol was in 1810 bij continuatie verpacht aan Jan Lokhorst, kastelein in de uitspanning aldaar. Jan Lokhorst betaalde hiervoor jaarlijks 10 gulden pacht aan de kasteelheer van Amerongen.

Na bij hem een verfrissing gebruikt te hebben, stappen we weer op, en gaan dan de wetering uit, door het dorp Overlangbroek met als bestemming het dorp Amerongen. Zo onder het wandelen door is nog wel gelegenheid, u iets te vertellen over de tol die we nu achter ons laten en over de tol te Amerongen, waarvoor we straks zullen komen te staan.

Sinds in 1676 de familie Van Reede van Amerongen in het bezit van deze heerlijkheid kwam, zijn met goedvinden van gedeputeerde staten van Utrecht verschillende tollën ingesteld, waarvan de opbrengst ten deel viel aan de eigenaren van het kasteel en de heerlijkheid Amerongen. Uit het Groot-Utrechts Placaatboek (dl. II, blz. 349) weten we, dat vorenbedoelde eigenaren op het einde der 17e eeuw tevens eigenaar waren van de landtollën onder aan de Grebbe, te Rhenen aan het veer, te Elst, te Amerongen, aan de Stenenbrug te Overlangbroek en te Scherpenzeel. In totaal dus zes tollën, welke beheerd werden door pachters en gadermeesters. Voor al deze tollën gold eenzelfde tarief, namelijk:

van een turfswagen 0-0-8, paard 0-0-8, stock bijen 0-0-2, ton eek 0-0-8, kist of koffer 0-4-0, boedel die uit het Sticht gaat 2-2-0, os of koei 0-0-8, schaaap of verken 0-0-2, wagen met appellen 0-2-8, hoet mout of koorn 0-2-8, pak lakens 0-4-0, een Utrechtse vrachtwagen tusschen Utrecht en Arnhem of Nijmegen, inplaatse van 2 st. als van ouds, sal betalen 0-4-0, een pak droge waar ofte koopmanschap 0-4-0.

Bovengenoemde tarieven spreken voor zichzelf, al moet hierbij nog worden opgemerkt, dat onderscheid gemaakt werd bij het soort wagen. Een chaise of sjees betaalde met bespanning van één paard b.v. 0-1-0, en een berlijn of koets, bespannen met vier paarden, betaalde 0-6-0. Bij al deze tollën bestond alléén tolvrijheid voor hen, 'die van ouds vrijheid hebben gehad, ende het selve alvorens met goede documenten en bescheyden sullen hebben geverifieert'. Aan de vorengenoemde lijst van tolheffing werd echter niet overal de hand gehouden, want in 1811 hief men aan de tol van de Stenenbrug van een paard een halve stuiver, en van een wagen met twee paarden twee stuivers.

Amerongen

De Amerongse tol, waarbij wij inmiddels zijn aangekomen, staat bij het dorp op de weg naar het Wielse veer, nabij de herberg. Toen Andries Schoemaker in 1726 o.m. Amerongen bezocht, en dit dorp ook van de Rijndijk naderde, zag hij 'aan het eynde van de Rijndijk een slaghtboom staande aan de lege weg die na het veer van Amerongen loopt naar dat een pont lijd, daar men mede over den Rijn geset wordt'. Als wij het tolgeld willen betalen, blijkt dat ook hier een ander bedrag wordt geheven, dan oorspronkelijk werd vastgesteld. Reeds in het begin van de 18e eeuw was het tarief herzien zodat dit sinds plm. 1715 was: van een wagen, geladen of ongeladen, telkens 1 st. karre, idem $\frac{1}{2}$ st. gezadeld

paard, $\frac{1}{2}$ st. ongezadeld paard, 4 penn. os of koei, 4 penn. pink of kalf 1 duit, veulen onder de twee jaar 2 penn. (zoogveulen niet) schaaap of varken 2 penn. (lammeren en baggelen vrij).

Van dit tarief was vrijgesteld Zijne Hoogheid — Stadhouders Prins Willem van Oranje —, soldaten en de ingezetenen van Amerongen, mits ze de Rijn niet passeerden (dus alleen als ze de dijk opgingen naar Wijk bij Duurstede). In 1811 werd echter alleen nog tol geheven van een wagen met twee paarden (2 stuivers), terwijl de jaaropbrengst aan pacht van deze tol toch altijd nog op 300 gulden geschat werd. Deze tol werd steeds voor zes jaren verpacht.

We keren nu weer terug naar de tegenwoordige tijd, waarin alle tollens verdwenen zijn. Wanneer dit heeft plaats gevonden, is mij niet bekend. Wel weet ik, dat naast de genoemde tollens, nog andere tollens bestaan hebben, en wel alleen in de vorige eeuw. Deze tollens waren een uitvloeisel uit de heerlijke rechten van de kasteelbezitters, die daarmede iets terug trachtten te krijgen van de onkosten, die zij moesten besteden aan het onderhoud van de door hun gebied lopende wegen. Maar ook ontstonden langs de hoofdweg verschillende zgn. rijkstollens, welke soms particuliere tollens waren geweest.

Zo waren er in Doorn twee tollens, welke in eigendom toebehoorden aan de kasteelbewoners van Huis Doorn. De eerste tol ontstond in 1822 aan de Dribergsestraatweg bij Berkenheuvel en de tweede enige tijd later aan de Amersfoortseweg ter plaatse waar nu nog het café 'het Tolhuis' staat. Niet-ingezetenen betaalden bij het passeren een stuiver. De tol aan de Hoofdstraat is circa 1855 door het rijk overgenomen, zodat de opbrengst ook aan het rijk ten goede kwam.

Leersum

Ook Leersum had zijn tollens, waarvan de oudste reeds in 1821 bestond en wel op de Hoofdstraat aan de grens van Amerongen. Het hierbij staande tolhuis is evenals de tol zelf, reeds vele jaren verdwenen. Deze tol stond tevens op de grens van de heerlijkheid Zuylestein, zodat deze waarschijnlijk tot die heerlijkheid behoort zal hebben. Evenals de Doornse tol, zal hij later door het rijk zijn overgenomen. Aan het andere einde van de hoofdstraat, op de grens met de (toenmalige) gemeente Darhuizen, was in de eerste helft van de vorige eeuw eveneens een tol. De stichter hiervan is ongetwijfeld de heer van Broekhuizen geweest. Het oude tolhuis is thans nog aanwezig, zij het in geheel gemoderniseerde vorm.

Verder blijkt uit een topografische kaart van de provincie Utrecht uit 1850, dat toen eveneens tollens aanwezig waren in de Herenstee te Maarsbergen (tussen het station en het kasteel), aan de hoofdstraat te Amerongen, en één even oostelijk van het dorp Elst. Verder bestond nog steeds de Cothense tol.

Vrijwel al deze tollens zijn in 1900 opgeheven, nadat op 22 juli 1899 een wet werd afgekondigd tot opheffing van de rijkstollens. De meeste particuliere tollens volgden nog datzelfde jaar dit voorbeeld, of werden door de staat uitgekocht.

Zo bestaat er sindsdien geen enkele tolboom meer, die ons zou kunnen hinderen als we van het ene dorp naar het andere willen gaan. Slechts een enkele naam, zoals van café 'het Tolhuis' te Doorn, herinnert nog aan deze vroegere verkeersbelemmeringen.

FERDINAND HUYCK EN „DE DRIE RINGEN”

De heer E. Heupers heeft in de Amersfoortse Courant van 16 en 17 april 1957 artikelen gepubliceerd over de vroegere Soester dorpsheerberg „De Drie Ringen”, gelegen achter de Oude kerk, in de Kerkebuurt.

„De Drie Ringen” wordt beschreven door Jacob van Lennep, in zijn boek „Ferdinand Huyck”. Van Lennep die leefde van 1802 tot 1868, heeft zeer waarschijnlijk Soest bezocht, want hij beschrijft de omgeving en ligging van de oude pleisterplaats vrij nauwkeurig, constateert de heer Heupers.

„Andries de bekkensnijder kunnen wij gevoeglijk als een romanfiguur van de schrijver beschouwen, evenals de hoofdpersoon in het verhaal Ferdinand Huyck. Andries is zeer zeker niet het type van een Soester inwoner uit die dagen. Al zat het mes de Soesternaren van vroeger misschien wat los in de zak, zich op klaarlichte

dag met reizigers meten, kwam niet in hen op. Met kermis en andere gelegenheden, wanneer de gemoederen wat verhit waren, vocht men nog wel eens met het mes, doch zoals Van Lennep het beschrijft zeker niet," stelt de heer Heupers vast en hij gaat voort:

„De oude herberg, was de voornaamste pleisterplaats in Soest en bevond zich op de hoek van een driesprong, welke de hoofdstraat met een zijweg vormt", zo schrijft Van Lennep en in 1957 is het nog precies hetzelfde, ofschoon de herberg als dorps huis en als pleisterplaats in betekenis is achteruit gegaan. „De Drie Ringen" lag vroeger op een knooppunt van wegen, die liepen naar Utrecht, Naarden en Amersfoort en de nabij gelegen dorpen. De weg van Amersfoort naar Utrecht liep vroeger over Soest; de oude Utrechtseweg is hiervan nog een gedeelte.

Begrijpelijk is nu waarom de oude herberg „De Drie Ringen" zo'n belangrijke plaats innam, in het verkeer van die dagen en als pleisterplaats, voor reizigers en kooplieden, van bijzondere betekenis was.

Niet alleen was de herberg belangrijk voor de doortrekkende vreemdeling, ook in het dorpsleven nam zij een belangrijke plaats in. Hier troffen de boeren elkaar, wanneer er verkopingen of festiviteiten werden gehouden. De bekende Soester kermis, die op 19 oktober viel, is dikwijls in de Kerkebuurt gehouden. En de teerdagen van het Gild in „De Drie Ringen". In de oude Gildeboeken van 1682 tot 1914, wordt de oude herberg dikwijls genoemd.

In het midden van de vorige eeuw werd „De Drie Ringen" bewoond door Abraham van Herwaarden, die loodgieter, leidekker en herbergier was. Hij huwde met Marretje Ubbink, die hem vijf kinderen schonk: Hendrikus, Jan, Rijkje, Jacobus en Gerrit van Herwaarden. Als buurman had de familie Van Herwaarden de veldwachter Petrus Bosman. Tegenwoordig is dit pand eigendom van de hervormde diaconie te Dokkum en wordt het bewoond door mej. Van der Werff, de bejaarde voormalige vroedvrouw van de gemeente Soest. De familie Van Herwaarden stamt uit een oud Goois geslacht en vestigde zich na 1880 in Soest. Al was Abraham van Herwaarden ook herbergier, zijn hoofdberoep schijnt toch echter wel loodgieter en leidekker te zijn geweest.

Opmerkelijk is het oude uithangbord, dat nog steeds de zijgevel van de voormalige herberg siert. Het bord vertoont drie aaneengesloten ringen, met daaronder de naam „Gez. Van Herwaarden".

Van Lennep geeft in zijn boek „Ferdinand Huyck" aan, dat de herberg kenbaar was aan een vooruitstekend uithangbord van ijzer, rijkelijk van krul- en snijwerk voorzien, met als leuze een geschilderde zwaan, met het onderschrift: „vrij wijn en meé".

Overigens is het wel merkwaardig, dat in 1784 reeds van een herberg „De Swaan" gewag wordt gemaakt. In de gildeboeken wordt door de secretaris genoeterd onder „de Uijtgaaf en den Ontfang Anno 1784 bij Gijsbert Alberse Broek Casteleijn in de Tuet tot Zoest in „de Swaan". In hetzelfde jaar wordt hij „weerd" in de herberg „De Drie Ringen" genoemd.

Het lijkt m.i. onwaarschijnlijk dat de herberg „De Drie Ringen" een zwaan als uithangbord voerde in die dagen, doch het is natuurlijk best mogelijk. Of is het Jacob van Lennep, die hier aan zijn fantasie de vrije loop laat?

Daverde tot voor kort het snelverkeer langs de oude pleisterplaats in de Kerkebuurt, nu de Torenstraat is verbreed en door het verkeer in beide richtingen wordt bereden, is de rust op dit unieke plekje in Soest teruggekeerd.

Dit stukje oud Soest, zou nog aantrekkelijker gemaakt kunnen worden, wanneer men de oude herberg en het aangrenzende gemeentehuis liet restaureren en herstellen in de oude trant. De omgeving leent zich er met haar oude lindeboom en pomp bijzonder goed voor.

Het oude centrum van ons dorp is gelukkig behouden gebleven en nog niet opgeofferd aan het verkeer of de vernieuwingsroes, die alles wat oud en lelijk was, maar afbraak en opruimde.

Misschien bestaat de mogelijkheid in de toekomst „De Drie Ringen" en het gemeentehuis een waardige bestemming te geven en ik denk hierbij aan een dorps huis, waar vergaderingen zouden gehouden kunnen worden. Of is de oude herberg „De Drie Ringen" toch te oud voor dit doel en past zij niet meer in ons dynamisch leven, waar de oude levensgemeenschappen hebben afgedaan?